

Bogen er illustreret i sort-hvidt og har dertil en række blege farveplancher, der er indsat samlet midt inde i Jérôme Baschets artikel, som derved bliver skåret brutalt over. Det virker også forvirrende, at plancherne savner de figurnumre, som forudsættes i artiklerne. Det ville vel være overdrevet at hævde, at bogens billedside tenderer mod det samme brud med æstetikken, som bogens tekst. Men tanken strejfer en, når man ser konceptuelle datamodeller og historiske lys-simuleringer side om side med gengivelser af kunstværker som Jan van Eycks »Arnolfinis bryllup«.

Samlet set er der imidlertid al grund til at fremhæve publikationen som et vigtigt indlæg i debatten om det middelalderlige billede og vores forståelse af det. Her er masser af stof til eftertanke.

Ebbe Nyborg

AXEL BOLVIG: *Kunsten i kalkmaleriet*. København 2005, Gyldendal. 208 sider. Med talrige farveillustrationer. 298 kr.

Axel Bolvig, professor em. ved Københavns Universitet med speciale i kalkmalerier, har tidligere udgivet en række bøger om dette emne, siden 1997 hele fem. Den aktuelle består af 22 siders tekst og en billeddel med 174 siders store illustrationer, som især viser ansigter og andre udsnit af gotiske kalkmalerier. Bagest findes et kort og en alfabetisk billedfortegnelse.

Bogen er et engageret forsvar for vore kalkmaleriers status som kunst. Teksten lægger ud med klar afstandtagen til den 'gode smag', der i tiden o. 1900 nedvurderede den jordbundne realisme, som udfoldedes i samtidens nye maleri og i de fremkomne kalkmalerier fra middelalderen. Samme mangel på anerkendelse af kalkmalerierne søger Bolvig at eftervise op gennem det 20. århundrede og frem til i dag. Hans analyse bygger på eksempler og citater og munder ud i en afvisning af den hidtidige forskning, hvad enten den har taget afsæt i »en romantisk præget æstetisk kunstopfattelse, en ikonografisk tradition eller en socialpolitisk ramme«. I stedet vil forfatteren bruge nutidens kunstopfattelse til at »søge oplevelse, spontanitet, adrenalin og provokation«. I konsekvens heraf savner illustrationerne al tekstoplysning om motiverne. Billederne skal opleves som moderne kunstværker 'uden titel'.

Bolvig kaster sig derpå ud i en opgradering af middelalderens kalkmalere, der jo nu skal leve op til vor tids syn på kunstneren som originalt skabende. Maleriernes budskab skulle kun i ringe omfang være religiøst, fortrinsvis i den forstand, at billederne jo er malet i kirker(!). Malerne har i stedet arbejdet kunstnerisk, æstetisk og ekspressivt for at give »betragterne en oplevelse og måske en erkendelse«. Videre afviser Bolvig, at ældre tiders anvendelse af billedforlæg i kunsten skulle være »udtryk for manglende evner og originalitet«(!). Og han forkaster et hovedsynspunkt fra sin bog *Bondens Billeder* (1994), hvori han pointerede håndværkernes tilknytning til lavene: »arbejdet var ikke enerens præstation men kollektivets indsats, dog under mesters autoritet«. Nu argumenteres der tværtimod for, at kalkmalerne havde status som uafhængige og 'frie' i forhold til tidens snærende lavstvang, hvilket skulle have medvirket til en »udstrakt selvbestemmelse« og høj selvfølelse. Det sidste søges påvist ved anførelse af i alt ni malersignaturer, der kendes fra dansk område i perioden omkring 1400-1550, og som skulle demonstrere »en udpræget individualisme« (fire signaturer skyldes samme maler). Ja, malersignaturerne skulle endog kunne ses som »kunstnernes opgør med den litterære elites skelnen mellem ord og billede« (dette i skrift!).

Samlet kan man vel koge Bolvigs tese ned til, at de gamle kalkmalere var både »kreativt skabende« og højt bevidste om deres værd som kunstnere, men at deres status og kvaliteter ikke har været erkendt af nutiden før i 2005 (således vel heller ikke af forfatteren selv?). En hæmsko ved tilegnelsen af teksten er, at forfatteren veksler uklart imellem en anvendelse af moderne og fortidige kunstsyn. En anden er Bolvigs stadige behov for på 1970'ervis at skrive sig op imod etablerede 'autoriteter', der her forekommer selvopfundne eller i hvert fald stærkt oppustede. Således tillægges middelalderens 'skriftelite' ikke blot en modstand imod billeder, men ligefrem en 'angst' for dem (hvorfor mon samme elite da tilvejebragte så megen billedkunst?). Også det 20. århundredes 'smagshierarki' og 'kunsthistoriske autoritet' har alene kunnet fremmanes ved tvivlsom håndplukning og skævtolkning af citater. Her uddeles gok i hovedet til så at sige alle optrædende forfattere, dog ikke til de stedvis påberåbte udenlandske, der fremstår som uomtvistelige autoriteter. I øvrigt må man helt savne en skikkelse som R. Broby-Johansen, der jo med sin Billedbibel fra 1947 var den første til rigtigt at åbne danskernes øjne for kalkmalerierne og deres kvaliteter som kunst.

Axel Bolvigs intention, at ville se på kalkmalerierne som på moderne kunstværker, er i sig selv meningsfuld. Problemet er hans historiske og forskningshistoriske krumspring. Og så må denne historiske argumentation jo reelt være overflødig, når tanken er så vidt muligt at ville gå forudsætningsløs og åben til malerierne, som var de samtidskunst. Ud fra bogens titel ville man vel som læser snarere forvente, at kalkmalerierne blev underkastet nogle nyere kunstteorier og -analyser, som kunne anskueliggøre deres kunstneriske værd og kvaliteter. Dette sker ikke, og forfatteren går i det hele taget ikke ind i selve værkerne. Læseren får dermed reelt ingen håndsækning til at begive sig ud i de mange fotografier 'uden titel', som forfatteren i øvrigt selv har optaget med et virkelig fornemt resultat.

Ebbe Nyborg

DIETRICH LOHRMANN, HORST KRANZ, ULRICH ALERTZ (udg.): *De machinis et rebus mechanicis – Ein Maschinenbuch aus Italien für den König von Dänemark 1393-1424*. Af Konrad Gruter von Werden. 2 bd. (indledning og kommentar + tekstudgave med alle illustrationer og oversættelse til tysk). Città del Vaticano 2006, Biblioteca Apostolica Vaticana. Studi e Testi 428, 429. 254 + 299 sider. EUR 110.

I næsten 350 år befandt Codex.Vat.lat. 5961 sig i Vatikanets bibliotek, uden at nogen tog større notits af det. Det illuminerede håndskrift i oktav synes at være blevet købt i 1623 sammen med flere andre værker fra boet efter biskop Lelio Ruini af Bagnorea /Bagnoregio i det sydlige Toscana. Kort tid efter fik det sit registreringsnummer og blev sammen med en lang række andre værker indført i det katalog, der blev fremstillet, mens Francesco Barberini var Kardinalbibliotekar. Indbindingen blev restaureret i sidste halvdel af 1800-tallet. Beskrivelsen i katalogen siger, at det er en bog: »DE AQUARIUM conductibus, molendinis atque aliisque machinis et aedificiis liber sine nomine ...« – altså at den handler om at lede vand, om møller og om andre bygninger og maskiner, og at den er uden navn.

I 1971 blev Bernhard Schimmelpfennig fra Augsburg opmærksom på håndskriftet, og der blev tænkt på en udgave ved Det tyske Historiske Institut i Rom. Det var dog først, efter at Schimmelpfennig i 1998 havde oplyst professor Diet-